

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԱՐՈՒՆԱՏԳԻՏԱԿԱՆ

Զ. ՅԱՐԻ 1892

Տարինսն 10 ֆր. սույի — 4 յր.:
Վեցամսեայ՝ 6 ֆր. սույի — 2 յր. 50 կ.:
Մեկ թիւ կ'արժէ 1 ֆր. — 50 կապ.:

ԹԻԻ 2. ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ

ՍԱՏՆԵԱԳՐԱԿԱՆ

ԳԱՆՈՒՆ ԷՆ ՀԱՅ ԹԱՐԳԱՆՈՒԹԻՒՆԸ:

նիբիր Հայերէնագէտ
անգղիացւոյն Փի-
լոնի ճառերուն եւ
Պղատոնի գործոց
Հայ թարգմանու-
թեան վրայ իբրեւ
մեկուկէս տարի
յառաջ Հրատա-
րակած մանր գրու-

թիւները քաղուած լի թարգմանութեամբ գրիւք
թերթիս մէջ¹: Հեղինակն այժմ երկրորդ Հա-
տուած մ'ալ Հրատարակած է «Պղատոնի Հին
Հայ թարգմանութիւնը» տիպոշտով, որ լոյս
տեսած է նախ «Ամերիկեան Բանասիրութեան
Ուսումնաթերթին» մէջ² եւ ապա իբրեւ առան-
ձին տարարկ ալ Հանուած: Այս հատուածն այժմ

չառ ի դէպ ժամանակի լոյս կը տեսնէ. վասն զի
Պղատոնի Օրէնքն եւ Մինովս նոր ժամանակներս
լոյս տեսան Հայ բնագրաւ³, մինչդեռ երեք տրա-
մաստութիւնք արդէն 1877ին Հրատարակուած
էին: Իբր մատենախօսական ակնարկ մը կրնանք
Համարիլ այս նորատիպ գրոց՝ հեղինակին քննու-
թիւնը:

Հեղինակը կը սկսի իւր բնագրաքննական
գիտողութիւնքն հետեւեալ ներածութեամբ:
«Պղատոնի Հին Հայ թարգմանութեամբ, կ'ըսէ,
կը գտնուին այս տրամախօսութիւնքը. ե-մի-
էռն, Պաթարիոնի Ս-իւր-ոյ, Տէ-էռ, Օրէն-է եւ Մի-
նով: Առաջին երեքն արդէն Հրատարակած էր
1877ին Հ. Արսէն Վ. Սուքրեան (Վենետիկ.
տպ. Միլիթ.), որ արժանի է ամենայն գովու-
թեան՝ ձեռագրին բնագիրն ամենայն խնամով
Հրատարակած ըլլալուն: Օրէն-է ու Մինով այժմ
իսկ ի լոյս ելան այս առաջին անգամ⁴, որոց
Հրատարակիչն է Ս. Վազարու Հմուտ գրապետն՝
Հ. Գարեգին Վ. Զարբ.: Հինգ տրամախօսու-
թիւնքն ալ միեւնոյն ձեռքէ ելած են: Բայց Հայ
թարգմանութեան մի միայն օրինակ մը գտնուած
է ցայժմ, որ թէեւ անթուական է, բայց չէ
կրտսեր քան զԺԶ դար: Բայ ի Պղատոնի այս
մասերէն կայ ձեռագրիս մէջ նաեւ Պրոկղի
աստուածաբանական խրատք Հայ թարգմանու-
թեամբ: Չեռագիրը Պարսից աշխարհէն՝ Սպա-
հանէն տարուած էր նախ ի Մատրաս, ուստի

¹ Հմմտ. Հեղինակն Մ. 1890, Թ. 7, էջ 158—160.
² American Journal of Philology, Vol. XII, Nr. 2,
pp. 193—210, 11f: On the ancient armenian version of
Plato by Fred. C. Conybeare.

³ Պղատոնի Տրամախօսութիւնք. Օրէնք եւ Մինով:
Վենետիկ 1891, էջք 677.

կանուխ ժամանակաւ բերուեցաւ ի ղ նենտիկ: Ուրիշ օրինակ մ'ալ կար ի Մարտա, որ Հա-րիւրաւոր ուրիշ Հայ ձեռագրաց հետ ղ նե-տիկ խաբուած ճամբուն՝ Բարեկեսոյ Հրուան-դանին մօտ նաւաբեկութեամբ կորսուեցաւ:»

«Այս ձեռագիրս, որուն այսպէս մի միայն կորստենէ պրծի՞ն այնչափ խորհրդաւոր է, որ-չափ Հայ ազգինն իսկ, թերի շատ մը մասեր ունի, զորոնք բաց թողցած է զգուշաւոր գրիչը, չենք գիտեր՝ արդեօք այն պատճառաւ՝ որ ան-ընթեռնէր էր այն տեղերն իւր նախատիպ օրի-նակն, թէ արդեօք՝ վասն զի նաեւ նոյն նախըն-ծայ ձեռագիրն արդէն նոյնպէս թերի ունէր: Պակաս մասերը հաւասարաչափ չեն, երբեմն մի, երկու կամ երեք տառ կը պակսի, եւ եր-բեմն նաեւ բառի մ'առաջին եւ վերջին գրերը միայն, որ կը ցուցնէ՝ թէ գրիչը չէ ակորժած իւր կողմանէ ենթացրութեամբ ընթանալ պա-կասները: Ես կը կարծեմ՝ թէ այս թերի մա-սերն ապացոյց մըն են նախատիպ օրինակին հնութեան: Այսպէս է նաեւ այն պարագան՝ որ քանի մը լուսանցագիր դիտողութիւնք ար-դէն բուն բնագրին մէջն ալ անցած են: Հայ բնագրին յաճախ կրած աղաւաղութիւնքը կը ցուցնեն՝ թէ շատ մը հին ձեռագիր օրի-նակք՝ որոնքմէ օրինակութեամբ բխած է այժմու մի միակ ձեռագիրը, չէին վերջնոյս պէս տեսնային ինամով ընդօրինակուած: Միջնորդի մ'իւր աւանդածն աղաւաղելու կարողութիւնն իւր մծարութեան հետ համեմատական ըլլալով՝ պէտք ենք ըսել՝ որ Պղատոնի մեր այս Հայ բնա-գիրը շատ մը նախագաղափարաց միջնորդու-թեամբ հասած է մեզի: Միայն Եւթիւփոնի տրամախոսութեան մէջ յոյն բնագրի օգնու-թեամբ յիսունեն աւելի աղաւաղութիւնք մէկ Հայեցուածքով կը տեսնուին Հայ նախա-բնագրին մէջ:»

«Հայ թարգմանութեան ժամանակը ծա-նօթ չէ, եւ լեզուն չէ հոս դոյզն կուռն մը կը մատուցանէ: Հաւանաբանօրէն Է դարէն կանուխ եւ ԹԱ դարէն ուշ չէ եղած թարգ-մանութիւնը, եւ անշուշտ աւելի այս վերջին ժամանակէն է: Ուրիշ շատ Հայ թարգմանու-թեանց պէս բառ առ բառ է թարգմանութիւնս, յունական սեպհական ասութեամբք եւ կազ-մութեամբք խճողեալ, այնպէս որ անյունագէտ Հայ մը պէտք է որ շփոթի մնայ: Սակայն այս ամէն յայտնապէս իսկ կ'աւաւելու փոխանակ նուազընթելու՝ իրեն արժէքն իւր աղբիւր բնա-գրական քննութեան: Սոյն այս իմ գրութիւնս

այս եւ միայն այս նպատակն ունի: Յաջորդ համեմատութեանց մէջ, զոր ըրած եմ Հայ թարգմանութեան եւ յոյն բնագրին հետ, հետեւեալ կանոնները ծնած են մասցս մէջ: Այսինքն՝ 1. Թարգմանութեան մ'արժէքն, որ պիտի գործածուի իրեւն ձեռագիր մը հին յոյն բնագիրը վերստին կազմելու, կախուած է =) իւր հնութենէն եւ ք) այն պարագայէն. թէ որչափ կրնանք մերձեցնալ թարգմանութեան նախատիւն: Պղատոնի Հայ թարգմանութեան նկատմամբ՝ ապահով ենք այս երկու մասին մէջն ալ: Այս մասին Պղատոնի Հայ թարգմանութիւնը չի նմանիր Արիստոտէլի հին Հայ թարգմանու-թեանց, որ երկար խաւարային դարերու մէջ իւր գասագիրը կը գործածուէին, ուստի չե-րեւար՝ թէ նաեւ Պղատոնի Հայ թարգմանու-թիւնն ընդհառեալ կամ սրբագրեալ ըլլայ Պղատոնի լատի թարգմանութեամբ, զոր փրանկները բերած էին արեւելք: Հայոյն մէջ գտնուած բոլոր աղաւաղութիւնք ոչ թէ բնա-գիրն սրբագրելու ձեռնարկութեան, այլ միայն գրչաց տղիտութեան արդիւնք են: — 2. Այս պարագայէն՝ որ յունին այս կամ այն բառն կամ կտորը կը պակսի Հայոյն մէջ, պէտք չէ հե-տեւեցնել՝ թէ չկար այն նաեւ այն յոյն նա-խատիւն մէջ, զոր թարգմանիչն առեւաւ ունէր: Բայց երբ ճշդիւ նոյն թերի մասը նոյնպէս պա-կաս գտնենք յոյն բնագրի մը մէջ, եւ երբ չենք գտնիր նմանահինն վերջաւորութիւն մ'որով մեկնուի այն պակասը, այն ժամանակ միայն կրնանք ապահով ընդունիլ՝ որ թարգմանիչն տեսած յոյն բնագրին մէջն ալ չկար նոյն մասը: Այսպէս Հայն եւ ընտրելագոյն ձեռագիրը ի բաց կը թողուն ինչ ո՞նց — *ἐνθ'α καὶ αἰδῶς* կտորը, Բայց վասն զի *ἐνθ'α καὶ αἰδῶς* բառերը սոյն պակաս մասէն (12 B, էջ 18, 25—27) անմիջապէս յառաջ կրկնուած են, պէտք չենք տեսնել հետեւեցնելու՝ թէ թարգմանիչն տեսած յոյն բնագրին մէջ ալ կը պակսէր այն, մանա-ւանդ երբ թարգմանիչն ասոր նման վերջաւորու-թիւնքն առ հաւասարակ կը կրճատէ: Ընդհակառակն ուրիշ տեղ մը (11 B, էջ 17, 17) *δεῖ* դուրս թողուած է թէ Հայոյն եւ թէ *Δ* բնագրախմբին մէջ. (տես Schantz, Studien zur Geschichte des Platonischen Textes, p. 68.) Այս տեղ ապա-հովութեամբ գիտենք որ *δεῖ* բառը չէր գտնուեր Հայոյն տեսած յոյն բնագրին մէջ. վասն զի եր-կուքին մէջ ալ չէր կրնար պակսիլ դիփաւածով միայն: Փոփոխեալ զփոփոխելիս՝ միեւնոյնը կ'արժէ նաեւ շարքի տեղափոխութեան մէջ: Կախ պէտք

կնք ապահով ըլլալ՝ որ այսպիսի տեղափոխումները թարգմանին քմահաճոյքը չեն, ուստի եւ յոյն ընտիր բնագրի մը մէջ գտնելու ենք. այն ասուի յարգ կը ստանան նաեւ ասորը:

Այսուհետեւ կը մկնէ հեղինակն որ Պղատնի յոյն բնագիրը՝ ի մասնաւորի Թարաղաղոսի առաջին վեջ տրամաբանութեանց մէջ՝ երկու ուրոշ խմբի կը բաժնուին, մինն՝ ընտիր եւ միւսը՝ յոսի: Յիշեալ Շանց գիտնականն իւր հրատարակած Եւթիփոնի բնագրին մէջ կը գործածէ երեք ձեռագիր ընտիր ցեղէն, BCD՝ որոնց մէջ B = Պոսլեան ժողովածոյն բարդեան ձեռագիրը: C = Թիւպիսէնի ձեռագիրը, եւ D = Վենետիկ թիւ 185 ձեռագիրը. իսկ յոսի խմբին հասմը (զոր Ե կը նշանակէ) Բեսարիոնի վենետիկեան թիւ 184 ձեռագիրը: Վերջապէս նաեւ յոսի խումբն երկու մանրախմբի կը բաժնուի, մին աւելի ընտիր քան միւսը: Այս յոսի կարգին 12 ձեռագրաց համեմատութիւնը հրատարակած է Շանց իւր վերը յիշուած «Աստմատարութիւնք» (Studien etc.) գրոյց մէջ:

Այս եւ այսպիսի այլ տեղեկութիւնները կանխել գնելէն ետքը կը սկսի հեղինակը քննել՝ թէ հայն ընտիրաբան խմբին որ ձեռագրին հետ աւելի նմանութիւն ունի, եւ զոր կը ներկայացընէ հինգսիւնեան տախտակով մը: «Եւթիփոնի մէջ, կ'ըսէ, 130 տեղ իրարու անմիաբան են չորս ձեռագիրը՝ BCDE, ուր կարելի է որոշել հայերէնին միջնորդութեամբը՝ թէ ի՞նչ տեսած ընթերցուած ունէր թարգմանչին առջեւն ունեցած յոյն բնագիրը: Յաջորդ տախտակը կը ցուցընէ այս դէպքերը: Առաջին սիւնը կը ցուցընէ Շանցի հրատարակութեան էջն ու տողը. երկրորդը՝ թէ որ ձեռագրին կամ որ ձեռագրաց հետ միաբան է հայն այն տեղ. երրորդն՝ այն յոյն բնագիրը, զոր հայը կը մերժէ յիշեալ տեղերը. չորրորդը՝ թէ ի՞նչ բնագիր նախընտրած է Շանց եւ իւր բնագրին մէջ առած: Վերջապէս հինգերորդը կու տայ հայոյն այժմու ներկայացուցած ընթերցումքն եւ այլեւայլ դիտողութիւնները՝ յիշուած կտորին նկատմամբ»:

Համեմատական տախտակին, որ երեք սիւն գրաւած է, կը յաջորդեն այլեւայլ խորհրդածութիւնք համեմատութեան տուած արդեանց վրայ: Սոյն 130 դիպաց մէջ, (մտադիր կ'ընէ հեղինակը) հայն միաբան է B բնագրին՝ ի բաց աւելաւ 45 դէպք: Սակայն այս 45 դէպքէն 25ին մէջ B խոտելի է ըստ Շանցի. նաեւ ուրիշ մասերուն մէջ չեն ընդունիր անոր ընթերցումքն ուրիշ գիտնականք. այնպէս որ ի վերջոյ միայն

15 դէպքի մէջ հայն կը խոտորի B բնագրէն՝ առանց այլուստ կուտան մ'առնենալու: Բայց նաեւ ասոնց մեծ մասն չնչին բաներ ըլլալով՝ կը հետեւցընէ հեղինակը՝ թէ «ուր իրապէս նշանաւոր տարբերութիւն մ'ունի հայը B բնագրէն, հայը հարազատ բնագիրը կը ներկայացընէ, եթէ առողջ է Շանցի դատաստանը», Յետոյ ալ կը յանգի այն եզրակացութեան՝ թէ «հայ թարգմանութիւնն այնպիսի բնագիր մը կ'ընծայեցընէ, որ Շանցի դատաստած Պղատնի ձեռագրաց կրկին խմբին եւ ոչ միշն կը վերաբերի բոլորովին, բայց որ երկու խմբին ալ լաւ կէտերը ընդգրկած է եւ խորշած յոսիներէն: Գերեւայ թէ այնպիսի ձեռագիր մը կ'ընծայեցընէ, որ եթէ ոչ ժամանակաւ՝ գոնէ ծագման կարգաւ շատ հին է»:

Այս մասին կը յաջորդէ ուրիշ համեմատութիւն մը: Շանց, ինչպէս ըսինք, յոսի խմբէն 12 ձեռագրաց համեմատութիւնը գրած է, որոնց իբրեւ ներկայացուցիչ ընտրած է Ե ձեռագիրը չորս տրամաբանութեանց, այսինքն՝ Եւթիփոնի, Պատասխանչոյն, Արիտոյի եւ Թեդոնի հրատարակութեան մէջ: Երբ «այս համեմատութիւնը, կ'ըսէ հեղինակը, իրիստ պորձաբար մըն է հայ թարգմանութեան որպիսութիւնն իմանալու» խստիւ խօսելով՝ հայը կը միաբանի սոյն յոսի խմբին հետ 325 տեղ, ուր BCD այլազգ են. այնպէս որ կարծես պէտք է հետեւցընել՝ թէ այն ընթերցմունքը կային հայոյն նախընծայ յոյն բնագրին մէջ: Այս տարբերութեանց մէկ քանին յիշած ըլլալով՝ հեղինակը յաջորդ ցանկին մէջ առած է միայն 40 դէպք, որ հաստատապէս օտար են B բնագրէն եւ Շանցի ընտրածէն, եւ որոնք կրնան հաստատուիլ հայոյն վկայութեամբ: Զորեքսիւնեան այս համեմատութեան, որ մէկուկէս էջ է, կը յաջորդեն նման բնագրաբանական խորհրդածութիւնք:

Մամոյլ գրութեանս գրեթէ կէսը՝ իբր ութ էջէ աւելի՝ նուիրած է հեղինակն այսուհետեւ հետազոտելու այն մասերն, որ սեպհակաւն են հայոյն: «Ցայս վայր, կ'ըսէ, մեր գործն եղաւ ճշգրտել այն հայ ընթերցումները, որ մէկ կամ աւելի յոյն բնագրաց հետ միաբան են: Այժմ կը թուենք այն սեպհակաւն տեղերն որ միայն այս թարգմանութեան յատուկ են, եւ յոյն բնագրի մը մէջ չեն գտնուիր: Հոս մեր կոխած գետնին այնչափ ապահով չէ. վստի զի սովորաբար աւելի դիւրին է ըսել՝ թէ յոյն բնագրաց մէջ պահուած երկու կամ աւելի մրցակից ընթերցմանց որը կը ներկայացընէ սոյն թարգմա-

նութիւնն. բայց ուր յոյն բնագիրը անորոշման բան էր չեն աւանդեր, ոչ սակաւ ենթադրութեանց պէտք կայ ըսելով թէ ի՞նչ կ'ընծայեցընէ թարգմանութիւնն. եւ այս դժուարութիւնն այնչափ աւելի շատ է՝ որչափ նոյն իսկ Հայ բնագիրն ինքնին յաճախ աղաւաղմանց ենթարկուած է: Ինքնին յայտ է՝ որ եթէ այնչափ գրէի սխալներ կան թարգմանութեան մէջ, զորոնք գտնելը շատ դիւրին է, հրապի աւելի կրնան ըլլալ ուրիշներ ալ, որ այնպէս չեն իմացուիր դիւրաւ. եւ որովհետեւ բովանդակ աշխարհիս վրայ մի միակ Հայ օրինակ կայ, չենք կրնար զինքն նոյն իսկ իրմով ուղղել:

Այս ներածութեան կը յաջորդէ ամբողջ վեց էջ ցուցակ մ'այն մասանց Հայ թարգմանութեան, որ սեպհական ընթերցում ունին: Այս ցուցակն երեք գլխաւոր մասի բաժնուած է, այսինքն՝ թերի մասանց, յաւելմանց եւ տարբերութեանց Հայ բնագրին: Վեց օրինակ գրուած է այնպիսի պահանքներու, որոնց բուն պատճառն է նմանաձեւին կրկնութիւն մը, իսկ իբր 70 հատ՝ այնպիսի թերութեանց որ անմէկնելի կը մնան: Ապա կու գան կարգ մը յաւելումներ Հայ բնագրին մէջ, թէեւ մեծաւ մասամբ անշնչանակ, եւ են թուով իբր 21, որոնց կը յաջորդէ ուրիշ տարբերութեանց կամ փոփոխմանց ցուցակ մը՝ թուով 35:

Այս ցուցակաց վերջը կը գրէ հեղինակն այսպէս. «Մեր հետազոտութիւնն, որ միայն Եւթիփուռնի վրայ կը ձգուէր, կրնայ այժմ պատահան տալ այն հարցման» թէ ի՞նչ տեսակ ձեռագրէ եղած է Պղտատին Հայ թարգմանութիւնը. — թէեւ իւր ծագման ժամանակին եւ տեղւոյն նկատմամբ ստոյգ բան մը չենք գիտեր: Հայ թարգմանութիւնն եղած է այնպիսի բնագրէ մ'որոնք ամենէն մերձաւոր է կամ որմէ աւելնէ թիչ հեռաւոր է ծագմամբ՝ վատիկանեան ձեռագրերը: Սոյն ձեռագրին երկու հատորէ բաղկացեալ է եւ գրուած ԺԳ դարուն՝ մագաղաթի վրայ: Ձեռագրիս հինգ տրամախօսութիւնքն ի բաց առեալ, որ են՝ Եւթիփուռն, Պատարանի, Կրիտոյ, Փեդոնի եւ Գորգիաս, մնացեալն պարզապէս օրինակութիւն է Պտղեան եւ Փարիզի Մատենադարանին քաղաւ ձեռագրաց: Սակայն յիշեալ հինգ տրամախօսութեանց մէջ Պղտատին բնագրին անկախ վկայ մըն է՝ ընտրական բնագրաւ, որ հչ ընտիր կամ թարգման է. ոչ յոյսի խմբին կը վերաբերի բոլորովին: Դոյն ընտրական նկարագրին ունի նաեւ Հայն, բայց իւր արժանիքն — ինչ ալ որ ըլլայ

— ճանցած ժամանակ՝ պէտք չէ մոռնալ որ վատիկանեան ձեռագիրը շատ մ'աղաւաղմունք ունի, որմէ ազատ է Հայն, չեղինակն շատ մ'օրինակներ բերելով իբր ապացոյց իւր կարծեաց՝ այսպէս կը շարունակէ. «Այս ցանկը տարակոյս չկայ որ շատ աւելի կարելի է երկարել, եթէ ձեռագիրը մանրամասն հետախուզուի. բայց այս ալ կը բաւէ ցուցընելու՝ որ Հայ թարգմանութեան յոյն բնագիրը ձեռագրէն օրինակուած չէր, այլ աւելի հին եւ աւելի ընտիր բնագիր մըն էր, որմէ ծագած է նաեւ ձեռագրերը: Այս հետեւութիւնը կրկին կը հաստատուի՝ եթէ Պատարանին Հայ թարգմանութիւնը համեմատուի ձեռագրին հետ: Թարգմանութիւնը Գրիգոր Մագիստրոսէն կրտսեր չէ ժամանակաւ, որ իշխան էր Միջագետաց եւ մեռաւ 1058 տարին Յ. Ք. եւ թերեւ իշխան է թարգմանիչը: Գոնէ այս մատենագիրն իւր թղթոց մէջ կ'ըսէ թէ զՏիմուս եւ զՓեդոնի թարգմանած է: Հայ բնագիրն արժանի է մտադրութեան՝ եթէ չըլլայ ուրիշ պատճառ մը՝ գոնէ անոր համար որ չի գրուի ուրիշ թարգմանութիւն մ'որ այնպէս որոշ ցուցընէ այն բնագիրն, որմէ թարգմանուած է: Եթէ յօգ դարու եղած է թարգմանութիւնս, — եւ այս վերջին ժամանակակէտն է, զոր Հայ մատենագրութեան պատմութիւնը կը ներէ աւնոր վերագրել. — այն ատեն դիւրաւ կրնայ թարգմանուած ըլլալ այնպիսի բնագրէ մ'որ գոնէ 100ամեայ էր: Ուստի յանդգնութիւն չէ ենթադրել թէ Հայը քարքեան ձեռագրին չափ հին բնագիր մը կը ներկայացընէ: Արդ որովհետեւ ՕԸ թարգիրը այնպէս սերտ կապ ունին քարքեանին հետ որ դժուարաւ կրնան բնագրին անկախ վկայ ըլլալ, պէտք է ըսել Հայ թարգմանութեան համար՝ թէ քարքեան բնագրէն ետքը մեզի ծանօթ մաննահին անկախ վկայն է բնագրին: Այս նկատմամբ մտադրութեան արժանի են այն կտորներն, որով Հայն կը լրացընէ զյոյնը.՝ «Գանի մ'օրինակ յիշելով՝ կը շարունակէ հեղինակը. «Իսկ թարգմանութեան մէջ եղած պակասներուն վրայ միշտ կասկած մը կըրտայ յատանել, մանաւանդ ուր պակաս մասին հետ ընկերակից ըլլայ միշտ նմանաձեւին վերջաւորութիւն մը, ինչպէս այս դիպաց մէջ:»

Այսպիսի խորհրդածութիւնք եւ քանի մ'օրինակք ալ կը յիշուին հեղինակէն, որ կը կենէ իւր քննութիւնն այսպէս. «Գործնականօրէն պէս ստոյգ է՝ որ Պղտատին Հայ թարգմանութեան հիմն էր հասարակ գրով յոյն բնագիր մը, որուն արդէն բառերն իրարմէ բաժնուած էին, եւ քանի

